

УДК [351:86+94](477)“1991–2021”

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-43-1-25-42

Олеся Куцька*доктор історичних наук, доцент**професор кафедри тактики,**Національна академія сухопутних військ**імені гетьмана Петра Сагайдачного**(Львів, Україна)**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5595-2995>**Електронна пошта: lesia8020@gmail.com*

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ У 1991–2021 РОКАХ

У статті на основі публікацій аналітиків, експертів, військових фахівців та журналістів проаналізовано функціонування оборонно-промислового комплексу (далі — ОПК) України за тридцять років її незалежності і запропоновано авторську періодизацію історії його існування. Весь період розподілено на три основних етапи. Перший — етап закладання основ самоврядування, початок якого датується 1991 роком; другий — формування нормативної бази ОПК та створення «Укроборонпрому», який тривав від 2000 до 2013 року; та третій — функціонування з моменту російської агресії проти України з 2014 року і до сьогодні. Проведена історична ретроспектива розкриває процеси, які відбувались у військово-промисловій галузі, проблемні питання та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *оборонно-промисловий комплекс, озброєння і військова техніка, військове виробництво.*

Постановка проблеми. Україна відсвяткувала 30-річчя незалежності. Як для історії держави — це доволі короткий відтинок часу, проте він дає можливість провести перші узагальнення та сформувані окремі висновки. В реаліях сьогодення однією із домінантних складових національного суверенітету є оборонно-промисловий комплекс, від належного

функціонування якого залежить національна безпека та оборона країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Наукові дослідження вітчизняного оборонно-промислового комплексу на сьогодні доволі широко представлені у вітчизняній історіографії. Особливо

вони активізувались в реаліях агресії Російської Федерації (РФ) проти України. Насамперед ми спиралась на нормативно-правові документи (Про звичайні збройні сили в Європі. 1990; Про основи національної безпеки України. 2003; Про створення Агентства. 2008; Про заходи щодо підвищення ефективності. 2010; Воєнна доктрина України. 2015; Про національну безпеку України. 2018; Про Стратегію національної безпеки України. 2020), що сприяло усвідомленню нами офіційних поглядів керівництва щодо діяльності вітчизняного ОПК. Під час усвідомлення основних термінів та понять ми послуговувались енциклопедичними виданнями та аналітичними роботами (Головко, В. (ред.) 2003; Потьомкіна, М. 2018; Полторак, С. 2017). У проаналізованих літературних джерелах автори презентують доволі широкий спектр досліджень: Оцабрик І. — розглядає ОПК України в сучасних умовах економіки постіндустріального суспільства протягом 2014–2017 рр. (Оцабрик, І. 2018).; Книжник К. і Голюк В., Хмара О. — розкривають його конкурентоспроможність (Книжник, К. & Голюк, В. 2021; Хмара, О. 2017); Момот Т. та Аванесова Н. — зосереджуються на визначенні загроз для економічної безпеки оборонної промисловості нашої держави (Момот, Т. & Аванесова, Н. 2015); Сальнікова О. — визначає роль військової промисловості у забезпеченні

національної безпеки України (Сальнікова, О. 2014); Сазонцев О. і Захарова Д. — визначають ризики та перспективи у розвитку ОПК України (Сазонцев, О. & Захарова, Д. 2016); Горбулін В. і Шеховцов В. — концентрують увагу на створенні Державного концерну (ДК) «Укроборонпром» (Горбулін, В. & Шеховцов, В. 2013). Ґрунтовний аналіз вищезазначених праць поряд з іншими публікаціями журналістів, аналітиків та експертів дали можливість виокремити основні етапи функціонування ОПК. При чому **особливістю презентованої роботи** є обробка, аналіз і узагальнення відомостей щодо роботи українського оборонно-промислового комплексу за тридцять років. Ця ретроспектива націлена на розкриття того що відбувалось в цій галузі, які були проблеми і як їх вирішували.

Метою цієї статті є виокремлення основних етапів в діяльності ОПК України у період з 1991 по 2021 роки та розкриття особливостей кожного із них.

Виклад основного матеріалу дослідження. За вихідну точку було обрано з'ясування основних термінів та дефініцій за тематикою дослідження, що дозволило вільно оперувати цими поняттями в ході аналізу матеріалів за обраним питанням. Так терміни «воєнно-промисловий комплекс» та «оборонно-промисловий комплекс» нарівні зустрічаються у сучасних публікаціях, попри те, що у «Енциклопедії історії України», зазначено, що

у зв'язку з неагресивним характером зовнішньої політики України поняття «воєнно-промисловий комплекс», що існувало за часів СРСР, було замінено на термін «оборонно-промисловий комплекс» (Головко, В. (ред.) 2003, с. 599). Отже, ми послуговуватимемось останнім. Цікаво, що сьогодні при наявності значної кількості нормативно-правових актів, жодний із них не надає його визначення (Потьомкіна, М. 2018, с. 60), окрім згадки у Воєнній доктрині України (від 24 вересня 2015 року), а саме: оборонно-промисловий комплекс — це сукупність підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, виконують послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки й оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іноземними державами (Воєнна доктрина України. 2015).

Визначившись з основними теоретичними моментами, переходимо до основної проблеми дослідження, яке проводимо за хронологічним принципом.

Як відомо, 8 грудня 1991 року Україна, Білорусь та Росія у Біловезькій пущі підписали Угоду про

створення Співдружності Незалежних Держав (СНД), а вже після 26 грудня цього ж року СРСР припинив своє існування. Для ОПК кожної із колишніх радянських республік це був новий виклик, адже науково-дослідні установи, дослідно-конструкторські бюро і заводи опинилися на території різних країн СНД, що певним чином порушувало коопераційні зв'язки (Кулицький, С. 2018). Так, конструкторське бюро «Антонов» залишилося в Україні, а серійні заводи в Росії. Для прикладу, тоді виробництво літаків Ан-38-100 і Ан-38-200 потребувало російських двигунів ТВД-20. Отже зміна моделі економічного розвитку нашої країни почала вимагати адаптації системи управління ОПК до нових ринкових умов.

Тому успадкування Україною потужного військово-промислового потенціалу Радянського Союзу доцільно виокремити в **перший етап формування вітчизняного ОПК**, який тривав з другої половини 1991 року — до завершення ХХ століття. Україні відійшло 18% оборонно-промислового комплексу колишнього СРСР (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 75). На той час існувало три напрями оборонної промисловості, які відповідали світовим стандартам. Це — стратегічні ракетні комплекси, бронетанкові комплекси, кораблебудування (Кулицький, С. 2018). Станом на початок 90-х років ХХ ст. ОПК України володів коло 3600 підприємствами, з яких близь-

ко 700 займались виробництвом виключно військової продукції, а понад 1000 (окрім озброєння та військової техніки) — виробництвом товарів подвійного призначення. Зокрема в авіаційній промисловості працювало 39 підприємств та 11 авіаремонтних заводів (Кам'янецька, О. 2015, с. 144).

Станом на 1991 рік в межах України перебувало військове угруповання, яке налічувало: 720 тис. військовослужбовців; 6500 танків; 7150 БТР і БМП; 3400 артилерійських систем; 1430 бойових літаків; 285 бойових гелікоптерів. На озброєнні також (до 1996 року) перебували 130 міжконтинентальних ядерних боєголовок та 3000 одиниць тактичної ядерної зброї (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 75).

Проте підписаний договір «Про звичайні збройні сили в Європі» від 19 листопада 1990 року (зокрема статті IV, V, VI цього документа) зобов'язав Україну переглянути свій кількісний військовий потенціал (Про звичайні збройні сили в Європі. 1990). Відповідно до умов підписаного договору надлишки озброєння і військової техніки (ОВТ) становили близько 60% від їх загальної кількості. Тому українським керівництвом було ухвалено рішення про продаж надмірних ОВТ, внаслідок чого Україна у 90-х роках ХХ ст. посіла 10 місце серед країн-експортерів у цій галузі (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 76). Зокрема 1992 року

за продажами наша держава була на 7 місці в світі (після США, Росії, ФРН, Франції, Великобританії та Китаю) (Сальнікова, О. 2014).

Одним із найбільших успіхів українського ОПК стало підписання договору з Пакистаном в 1996 році на поставку 320 танків Т-80УД. Існує версія програшу Росії, що також брала участь у цьому тендері з танком Т-90, внаслідок розбіжностей з одним з найбільших замовників — Індією, яка є стратегічним противником Пакистану (Митрофанов, А. 2019).

Проте, незважаючи на певні успіхи, криза охопила підприємства військової продукції, значну частину з яких була скорочена, а ті, які займались виробництвом цивільної продукції, — приватизували та перетворили у корпорації. Так, форми власності змінили у середньому 15% загальної кількості підприємств ОПК (Сальнікова, О. 2014). А з 3594 підприємств оборонно-промислового комплексу України, які працювали у 1991 році, станом на 2017 рік — в державній власності залишалися лише 134 (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 76; Кам'янецька, О. 2015, с. 144).

Наприкінці 1990-х років (через обмежене фінансування Міністерства оборони й ОПК України) було припинено виконання близько 90% науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, кількість яких ще у 1995 році становила майже 600. Фізичне зношення основних фон-

дів складало понад 70%. Коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів був низьким і складав не більше 2,5% на рік (Волович, О. 2014). Це свідчило про зростаюче технологічне відставання від провідних країн світу.

Як підсумок зазначимо, що економічна криза, яка паралізувала внутрішній ринок, унеможливила проведення реформ. В результаті ОПК зазнав глибокої кризи і поступово почав перетворюватися з передового сектору промисловості на тягар для економіки країни (Головко, В. (ред.) 2003, с. 599).

До **другого етапу** доцільно віднести часовий проміжок від початку XXI століття — до 2013 року. На початку 2000-х років у керівництва нашої держави прийшло усвідомлення, що резерви зброї і техніки, які перейшли Україні після розпаду СРСР, вичерпуються. Початок етапу характеризувався зниженням науково-технічного потенціалу, відсталістю технологічних і виробничих потужностей, відтоком висококваліфікованих кадрів. Держава володіла доволі незначною частиною українських підприємств, які на той час займались виробництвом військової продукції (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 80).

Проте почались і позитивні зрушення. Указом Президента України від 5 березня 2002 року затверджено Концепцію структурної перебудови вітчизняного ОПК, що стала од-

ним з перших державних актів, що сформулював стратегічні засади оборонно-промислової політики (Головко, В. (ред.) 2003, с. 599). А вже 19 червня 2003 року було ухвалено закон «Про основи національної безпеки України», який (у статті 7) серед іншого відзначалось, що «... небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань загрожує зниженням їх боєздатності...» (Про основи національної безпеки України. 2003). Таким чином керівництво визнавало, що зволікання у виконанні програм реформування оборонно-промислового комплексу та їх недостатнє фінансування є загрозою національній безпеці України. А отже визріло питання цілеспрямованості у підвищенні рівня обороноздатності, одним із ключових напрямків якої визначалась розбудова ОПК.

Проте на той час нічого кардинально нового розроблено не було, а пропонувались лише проекти модернізації вже наявних зразків озброєнь і військової техніки. Але навіть й вони в більшості своїй не надходили на озброєння Збройних Сил України — ще доволі тривалий час до 95% продукції оборонного значення спрямовувалось на експорт (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 76). Негативно вплинув на цю галузь й той факт, що наявні підприємства підпорядковувалися різ-

ним міністерствам і відомствам, що спричиняло неузгодженість у їх діях. Більше того, економічні, соціальні та політичні питання вкрай обмежили фінансування з державного бюджету ОПК України, що також перешкоджало його розвитку.

У 2008 році уряд затвердив «Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». Вона передбачала формування оборонної промисловості на базі спеціалізованих інтегрованих структур, які б були спроможні функціонувати в ринковому середовищі. Але через неможливість проведення радикальних реформ в умовах поглиблення кризи в економіці країни її програму реалізувати не вдалось. Державна програма розвитку озброєнь на період до 2009 року та Державна програма реформування та розвитку ОПК на період до 2010 року також не виконали свої завдання у повному обсязі (Сальнікова, О. 2014).

Рішучим кроком у напрямі реформування оборонно-промислового комплексу стало видання Указу Президента України «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України» від 28 грудня 2010 року № 1245 (Про заходи щодо підвищення ефективності. 2010) та створення у 2010 році ДК «Укроборонпром» (Горбулін, В. & Шеховцов, В. 2013, с. 27; Книжник, К. & Голюк, В. 2021).

Основна ідея організації цього держконцерну полягала у форму-

ванні дієвого ядра оборонної промисловості за рахунок об'єднання функціонуючих компаній, фірм і підприємств, котрі здійснювали експорт ОВТ і мали певні оборотні кошти, та підприємств ОПК, яким удалося певною мірою зберегти свій технологічний та оборонний потенціал і спроможність виробляти сучасні зразки військової техніки (Сальнікова, О. 2014). Нагадаємо, що станом на 2017 рік у складі ДК «Укроборонпром» налічувалося 134 організації. Тим не менше реальне зношування виробничих фондів підприємств і організацій оборонно-промислового комплексу становив 67%, а в деяких випадках — 80% (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 79; Горбулін, В. & Шеховцов, В. 2013, с. 28). Зокрема, у державний концерн «Укроборонпром» входили Державна компанія з експорту та імпорту продукції і послуг військового й спеціального призначення «Укрспецекспорт», а також б її дочірніх підприємств (Книжник, К. & Голюк, В. 2021). Проте, навіть після створення ДК «Укроборонпром» гостро відчувалась неузгодженість і паперова тяганина, оскільки значна низка організацій і підприємств оборонно-промислового комплексу країни не була передана під управління концерну (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 78).

Станом на 2012 рік у складі ОПК України було 160 різних підприємств та організацій, більшість з яких підпорядковувалися Державному кон-

церну «Укроборонпром». Щоправда, до 50% з них тоді були збиткові. Низка таких підприємств мала великі борги за енергоносії, комунальні послуги тощо. В період з 2011 по 2013 роки оборонні програми з розвитку галузі фінансувалися на третину від передбаченого державними програмами. За аналітичною доповіддю Національного інституту стратегічних досліджень, інвестиції в інфраструктуру ОПК у 2006 році становили 21,6% від загального фінансування армії, у 2009–2010 роках — 7%, у 2012 році — 14,5% (Волович, О. 2014).

І вже у 2012 році в секторі бронетехніки було виконано низку вагомих експортних контрактів, реалізація яких була визначальною для ОПК (з Іраком, Ефіопією, Таїландом). Основними споживачами української оборонної продукції залишалися країни Азії (45%) і Африки (30%). У структурі поставок перше місце посідала авіатехніка (43%), друге — техніка сухопутних військ (36%), третє — засоби ППО (10%) (Волович, О. 2014). Для прикладу, за підсумками 2012 року (у порівнянні з 2011 роком) підприємства ДК «Укроборонпром» показали приріст виробництва на 13%, а за три квартали 2013 року зростання об'єму виготовленої продукції на 35% (в порівнянні з аналогічним періодом 2012 року) (Сальнікова, О. 2014).

Проте, навіть зважаючи на певне покращення у галузі ОПК протягом першого десятиліття ХХІ ст., зага-

лом програма розвитку «оборонки» завершилася провалом у 2013 році, що було спричинено, перш за все, хронічним недофінансуванням. Крім того невдалим було багаторазове реформування органів управління галузі (Волович, О. 2014). Наприклад, створене у серпні 2008 року Агентство з питань оборонно-промислового комплексу (на базі Департаменту оборонно-промислової політики та військово-технічного співробітництва і Департаменту розвитку та функціонування оборонно-промислового комплексу Мінпромполітики України) через два з половиною роки було ліквідовано, оскільки не мало дієвих механізмів для реалізації заходів щодо реформування оборонної галузі (Про створення Агентства. 2008).

На думку представників Центрального науково-дослідного інституту озброєння і військової техніки Збройних Сил України (ЗСУ) помилкові уявлення про розвиток ОПК України породили дві крайнощі в справі його реформування: або відверте копіювання оборонно-промислового комплексу колишнього Союзу; або гіпертрофоване перебільшення регуляторних можливостей ринкової економіки у цій сфері (Чепков, І. 2015).

Третій етап від 2014 року і до сьогодні можна охарактеризувати як вимушена відповідь на агресію РФ. У січні 2014 року урядом України було схвалено Концепцію

чергової Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період 2014–2017 роки. Вона передбачала реалізацію проектів реструктуризації оборонних підприємств для приведення їх технологічних та виробничих можливостей до сучасного рівня, забезпечення конкурентоспроможності продукції та послуг, а також підвищення експортного потенціалу ОПК (Волович, О. 2014; Кам'янецька, О. 2015, с. 146).

Проте окупація Російською Федерацією у лютому-березні 2014 року Автономної Республіки Крим (АРК), та початок Антитерористичної операції (АТО) у Луганській та Донецькій областях у квітні цього ж року спонукали український тогочасний уряд до серйозної роботи над вдосконаленням функціонування вітчизняного ОПК. Адже у порівнянні з 1991 роком, кількість оборонних підприємств в Україні зменшилась у 5 разів, а кількість працюючих на них скоротилась майже у 7 разів. Українська армія змушена була реагувати на агресію східного сусіда у доволі слабкому стані, коли понад 65% ОВТ були морально застарілими і за своїми тактико-технічними і бойовими характеристиками не відповідали критеріям сучасних засобів збройної боротьби (Волович, О. 2014).

Крім того, можливості оборонно-промислового комплексу з забезпечення Збройних Сил та інших

військових формувань були значно знижені тією шкодою, що завдала РФ підприємствам ОПК на Донбасі. Негативно позначилась й так звана «націоналізація» та незаконне вилучення Росією державного майна України в АРК і м. Севастополі (Хмара, О. 2017).

Тому у 2014 році ЗСУ обмежувалися поточним ремонтом наявного озброєння та військової техніки, не завжди встигаючи налагоджувати та подовжувати ресурс експлуатації тих систем радянського виробництва, що перебували на озброєнні. Зокрема, тільки ДК «Укроборонпром» протягом цього року було відремонтовано 1555 одиниць ОВТ (Сазонець, О. & Захарова, Д. 2016, с. 96).

І навіть станом на 2015 рік цілісного оборонно-промислового комплексу в Україні не існувало, як не існувало перспектив, можливостей і доцільності його створення. Тоді головною проблемою вітчизняного ОПК була відсутність ефективної державної військово-технічної політики (Момот, Т. & Аванесова, Н. 2015, с. 141). За цих умов ні централізоване, ні децентралізоване управління не могли радикально покращити ситуацію.

А тому основними реальними шляхами підтримання на початку АТО на Сході України ОВТ у боєздатному стані в основному залишалися: поетапна модернізація (підприємствами й організаціями вітчизняного ОПК); своєчасна технічна перевірка і про-

довження гарантійних термінів експлуатації зразків техніки та озброєння; відновлення і розвиток системи технічного обслуговування наявних ОВТ, регулярне проведення планових профілактичних робіт і своєчасного ремонту; уніфікація і скорочення номенклатури ОВТ, що знаходяться на озброєнні ЗСУ (Кам'янецька, О. 2015, с. 147).

Водночас військова загроза з боку Росії сприяла розвитку новітніх напрямів українського ОПК і суміжних з ним галузей. Так, на відміну від 2014 року, у 2015-му в Україні було виготовлено 673 одиниці бронетехніки, 1830 одиниць ракетно-артилерійського озброєння, 53 одиниці авіатехніки та техніки повітряних сил, 3794 агрегати та вузли, 3 одиниці радіолокаційних станції, 275 одиниць автомобільної техніки, 30 одиниць систем захисту літаків, 59 одиниць інженерної техніки та 346 одиниць техніки зв'язку та шифрування (Сазонець, О. & Захарова, Д. 2016, с. 96).

Проте процес розробки та виробництва ОВТ значною мірою ускладнювався втратою низки базових технологій оборонної галузі, обмеженістю замкнених циклів виробництва, різким скороченням номенклатури виробів, неякісними вітчизняними комплектуючими та матеріалами, невиправданим зростанням їх вартості. Кінцеве виробництво озброєння і військової техніки тоді значною мірою залежало від імпорتنних постачань комплектую-

чих виробів та сировини. Для деяких зразків ОВТ ці постачання досягали 80% (Кам'янецька, О. 2015, с. 147).

Для вирішення нагальних проблем оборонно-промислового комплексу України 20 січня 2016 року Кабінетом Міністрів України було схвалено «Концепцію Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року». Метою Програми визначено створення умов для підвищення рівня функціонування ОПК, що дасть змогу задовольнити потреби армії у сучасному озброєнні та військовій техніці, а також сприяння створенню та розвитку цілісної системи оборонно-промислового комплексу на принципах збалансованості відповідно до потреб внутрішнього та зовнішнього ринку (Хмара, О. 2017).

Зауважимо, що на початку АТО на Сході, Україна самостійно виробляла близько 55% комплектуючих для військової техніки, 10% — імпортували з західних країн і 35% — становив імпорт з Росії. Хоча ДК «Укроборонпром» офіційно зупинив співпрацю з Росією в усіх напрямках в другій половині 2014 року (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 81). Українські зброярі розірвали багаторічні зв'язки та налагоджені лінії постачання з країною-агресором. Для вирішення цієї задачі крім пошуку виробничих можливостей на українських підприємствах (які у короткий термін змогли освоїти випуск нової продукції), було

розпочато масштабну програму імпортозаміщення. Так вже у 2016 році до програми імпортозаміщення було підключено близько 400 підприємств різних форм власності по всій країні, які виробляли близько 1700 вузлів. Для прикладу, лише у танковій галузі країна самостійно виробляла 87% деталей (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 81). Більше того, кількість приватних компаній, які виробляли широку номенклатуру озброєнь, від початку Антитерористичної операції на сході України за різними оцінками станом на 2017 рік збільшилася втричі (Балуєва, О. & Ляшенко, В. 2017, с. 79). А станом на 2019 рік до складу ОПК України входило близько 300 підприємств різних форм власності: від державної (в складі ДК «Укроборонпром») до приватних, яких налічувалося близько 200. Зокрема за 2018 рік були прийняті на озброєння 16 нових зразків військової техніки, а у 2017 році — 21 (Веремеева, Т. 2019). У зв'язку з триваючими бойовими діями Міністерство оборони України не розкриває даних про кількість і типи військової техніки, що є на озброєнні ЗСУ, але ОВТ постійно поповнюється.

Водночас конфлікт на Донбасі, а також пожежі на складах боєприпасів значно скоротили запаси нашої країни. Разом з цим Україна нарощує закупівлі озброєнь за кордоном і втрачає місця в рейтингу світових торговців зброєю. Так, за підсумками 2018 року країна втратила дві пози-

ції і опустилася на 12 місце (Веремеева, Т. 2019).

Тут варто навести думку директора Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння В. Бадрака, який наголошує на значущості розвитку вітчизняного збройового експорту саме за умов російської агресії та дефіцитності фінансових ресурсів державного бюджету України. Він наголошує, що Україні слід активно просуватися на ринках, де традиційно працювала Росія. Насамперед це Індія і Китай (Кулицький, С. 2018).

Варто відзначити, що український експорт озброєнь, військової техніки, а частково й продукції подвійного призначення в останні роки таки почав набувати нової якості. Сьогодні найбільшим споживачем української продукції військового призначення були, наприклад, Китай (17%), Таїланд (13%) та В'єтнам (6%). Корпоративна звітність підприємств українського ОПК свідчить, що у 2015 році з усієї продукції 93,1% було реалізовано на експорт (Оцабрик, І. 2018, с. 258).

Піком третього етапу діяльності ОПК України вважаємо затвердження Радою національної безпеки та оборони (РНБО) 18 червня 2021 року «Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України». Вона була розроблена на виконання Закону України «Про національну безпеку України» (Про національну безпеку України. 2018) та рішення РНБО від 14 вересня 2020 року «Про Стра-

тегію національної безпеки України» (Про Стратегію національної безпеки України. 2020).

РНБО затвердила на засіданні 18 червня 2021 року «Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». Серед основних напрямків — приведення системи стандартизації та управління до норм НАТО. Серед пріоритетних напрямів та завдань — реорганізація підприємств-учасників ДК «Укроборонпром», підприємств Міноборони, Мінстратегпрому, Державного космічного агентства України та інших органів управління (Кузнєцов, Д. 2021). Зокрема у 2021 році має відбутись реформа держконцерну «Укроборонпром». Більше сотні його підприємств, які поки що об'єднані в галузеві дивізіони, а також підприємства Державного космічного агентства мають увійти до двох новостворених холдингів: «Оборонні системи України» і «Холдинг аерокосмічний». Вони, у свою чергу, ділитимуться на субхолдинги (Реформа оборонно-промислового комплексу. 2021).

Підсумовуючи, можна діти висновку, що для комплексу ОПК за роки незалежності України, характерні форми організації та методи управління, які, з одного боку, поступово почали відзначатися експериментальністю, пом'якшенням, зміною пріоритетів з управління на користь адміністрування). А з другого — супроводжуватися, на жаль,

нівелюванням ОПК як утворення загальнопромислового спрямування, що, безперечно, завдало непоправної шкоди його життєздатності й обороноздатності нашої держави загалом (Полтораєк, С. 2017, с. 87).

Не менш важливим чинником став і вектор держави на вступ до НАТО, що характеризувався покращенням клімату для здійснення підприємницької діяльності в Україні, зокрема й покращенням міжнародного інвестиційного іміджу України. Наша країна, як і держави Центрально-Східної Європи, після вступу до НАТО цілком може очікувати різкого зростання іноземних інвестицій у свою економіку, в тому числі в ОПК (Ясник 23. 2006). І як наслідок, з одного боку, потужності України у галузі ОПК можуть бути використані цими країнами, а з іншого — українські зброярі отримують можливість ознайомитись з найсучаснішими світовими технологіями у військовій сфері, у ЗСУ та інших вітчизняних формуваннях з'являться на озброєнні новітні вітчизняні та зарубіжні зразки ОВТ тощо.

Висновки. Весь період розвитку і становлення вітчизняного ОПК можна розділити на 3 основних етапи, які характеризуються низкою особливостей. Так на першому етапі відповідно до міжнародних угод відбувається значне скорочення ОВТ, внаслідок чого Україна, з одного боку, втрачає значний оборонний арсенал, але, з іншого, — стає потуж-

ним експортером на ринку озброєнь. Другий етап став наслідком першого: надлишкові озброєння та військова техніка були вичерпані, наявні зразки у порівнянні з провідними країнами світу морально застаріли, різко проявилось фізичне зношення основних фондів і незначне їх відновлення, а також вагоме зниження наукового потенціалу країни в галузі оборонної промисловості. Спроби керівництва держави з відновлення ОПК були невдалі, здебільшого внаслідок відсутності фінансування. Характерним поштовхом до відновлення вітчизняної оборонки на третьому етапі стала агресія Російської Федерації, яка змусила український зброєвий комплекс підіймати тактико-технічні і бойові характеристики наявних у Збройних Силах України ОВТ до критеріїв сучасних засобів збройної боротьби. Це відбувалось як шляхом модернізації штатних зразків, так і закупівлею новітніх. Не останню роль у позитивних змінах відіграє планомірне реформування в оборонній галузі.

Отже, оборонно-промисловий комплекс України протягом тридцяти років з часів незалежності нашої держави зазнав чимало падінь та злетів. Позитивним є прагнення українського керівництва реформувати його відповідно до вимог сучасного ринку

озброєнь та військової техніки, негативним, насамперед, — нестабільне державне управління та недалекоглядність уряду у цій сфері, переоцінка можливостей та цілей, що не відповідали реаліям. Російська агресія стала вагомим важелем для нарощування можливостей українського ОПК, який все більше стає одним із стримуючих факторів для нашого східного сусіда та яскравою ознакою бойової потужності ЗСУ для стратегічних партнерів Заходу.

Подальші наукові розвідки щодо ОПК України мають широкий спектр недосліджених питань, серед яких економічна діяльність галузі, розвиток комплексу в цілому та окремих його підприємств, аналіз нормативно-правових актів у військово-промисловій сфері, визначення зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів на різних етапах діяльності українського ОПК, аналіз рівня та стану підготовки кадрів тощо. Оцінка вищезазначених питань в історичній ретроспективі дозволить в майбутньому окреслити найближчі та подальші цілі становлення й розвитку вітчизняного ОПК та напрями ефективної військово-технічної політики як всередині країни, так і за її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Балуєва, О. & Ляшенко, В. (2017). Стан та передумови відродження оборонно-промислового комплексу України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 15, с. 74– 81.
- Веремеева, Т. (2019). Український військово-промисловий комплекс: від озброєння ЗС України до експорту закордон. URL: <https://comments.ua/ua/politics/627181-ukrains-kiy-viys-kovo-promisloviy-kompleks-vid-ozbroennya-zsu-do-eksportu-zakordon.html> [дата зверн.: 19.06.2021].
- Воєнна доктрина України: затв. Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> [дата зверн.: 08.06.2021].
- Волович, О. (2014). Український ОПК в умовах «гібридної війни» з Росією. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/opk1/> [дата зверн.: 23.06.2021].
- Головко, В. В. (ред.). (2003). *Воєнно-промисловий комплекс. Енциклопедія історії України* (Т. 1: А-В). Київ: Наукова думка, 688 с.
- Горбулін, В. & Шеховцов, В. (2013). Створення ДК «Укроборонпром» як початок дієвого ядра ОПК. *Наука і оборона*. № 3, с. 27– 31.
- Кам'янецька, О. (2015). Стан та перспективи розвитку оборонно-промислового комплексу України в системі формування національного суверенітету. *Вісник Донецького національного університету: Серія «Економіка і право»*. Вип. 1, с. 143– 148.
- Книжник, К. & Голюк, В. (2021). Ключові фактори забезпечення конкурентоспроможного промислового комплексу України. *Актуальні проблеми економіки та управління*. Київ: ФММ НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського». Вип. 15. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/225924> [дата зверн.: 21.06.2021].
- Кузнецов, Д. (2021). РНБО затвердила стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/snbo-utverdil-strategiyu-razvitiya-oboronno-1624029852.html> [дата зверн.: 19.06.2021].
- Кулицький, С. (2018). Сучасний етап розвитку оборонно-промислового комплексу і виробництва продукції подвійного призначення в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. № 5, с. 54–69. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr5.pdf> [дата зверн.: 17.06.2021].
- Митрофанов, А. (2019). Военно-промышленный комплекс Украины: состояние и перспективы. URL: <https://topwar.ru/154360-voenno-promyshlennyj-kompleks-ukrainy-sostojanie-i-perspektivy.html> [дата зверн.: 17.06.2021].
- Момот, Т. & Аванесова, Н. (2015). Ключові загрози забезпечення економічної безпеки оборонної промисловості України. *Вісник НТУ «ХПІ»*. № 59 (1168), с. 138– 143.
- Оцабрик, І. (2018). Оборонно-промисловий комплекс України в умовах економіки постіндустріального суспільства. *Ефективність державного управління*. Вип. 1, с. 254– 259.
- Полторац, С. (2017). Військово-промисловий комплекс: поняття, сутність і роль держави в управлінні ним. *Інвестиції: практика та досвід*. № 7, с. 85– 88.

Потьомкіна, М. (2018). Теоретико-правові засади господарських правовідносин у сфері оборонної промисловості України. Частина перша. *Підприємництво, господарство і право*. № 2, с. 58– 62.

Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України: Указ Президента України від 28.12.2010 № 1245 URL: zakon1.rada.gov.ua [дата зверн.: 08.06.2021].

Про звичайні збройні сили в Європі: Договір від 19 листопада 1990 року (ратиф. Постановою ВР України від 01.07.1992 р. № 2526-XII. Дата оновлення: 19.11.1999 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text [дата зверн.: 08.06.2021].

Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. (зі змінами) № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-VIII#Text> [дата зверн.: 08.06.2021].

Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [дата зверн.: 08.06.2021].

Про створення Агентства з питань оборонно-промислового комплексу: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 793. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/793-2008-%D0%BF#Text> [дата зверн.: 08.06.2021].

Про Стратегію національної безпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року (введено в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [дата зверн.: 19.06.2021].

Реформа оборонно-промислового комплексу України — Укроборонпром (2021). URL: <https://ussi.org.ua/video/reforma-oboronno-promyslovogo-kompleksu-ukrayiny-ukroboronprom/> [дата зверн.: 19.06.2021].

Сазонець, О. & Захарова, Д. (2016). Розвиток оборонно-промислового комплексу України: основні ризики та перспективи. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Серія: Економіка. Вип. 1 (73), с. 94– 100.

Сальнікова, О. (2014). Роль оборонно-промислового комплексу в системі національної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=706> [дата зверн.: 14.06.2021].

Хмара, О. (2017). Стан конкурентоздатності оборонно-промислового комплексу України в умовах глобалізації. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. № 10. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3341/3019 [дата зверн.: 15.06.2021].

Чепков, І. (2015). Ключові проблеми у сфері реформування оборонно-промислового комплексу України. URL: <https://cacds.org.ua/?p=2065> [дата зверн.: 23.06.2021].

Ясник 23. Вступ до НАТО реанімує військово-промисловий комплекс України. (2006). URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-23-vstup-do-nato-reanimue-viyskovo-promisloviy-kompleks-ukraini> [дата зверн.: 17.06.2021].

REFERENCES

Baluieva, O. & Liashenko, V. (2017). Stan ta peredumovy vidrodzhennia oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy [State and preconditions of revival of the defense-industrial complex of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 15, s. 74– 81. [in Ukrainian].

Veremeeva, T. (2019). Ukrainskyi viiskovo-promyslovyi kompleks: vid ozbroiennia ZSU do eksportu za kordon [Ukrainian military-industrial complex: from the armament of the Armed Forces to exports abroad]. URL: <https://comments.ua/ua/politics/627181-ukrains-kiy-viys-kovo-promisloviy-kompleks-vid-ozbroennya-zsu-do-eksportu-zakordon.html> [Accessed: 19.06.2021]. [in Ukrainian].

Voienno doktryna Ukrainy: zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 24 veresnia 2015 r. № 555/2015 [Military doctrine of Ukraine: approved. By the Decree of the President of Ukraine of September 24, 2015 № 555/2015]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Volovych, O. (2014). Ukrainskyi OPK v umovakh “hibrydnoi viiny” z Rosiieiu. [Ukrainian defense industry in a “hybrid war” with Russia]. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/opk1/> [Accessed: 23.06.2021]. [in Ukrainian].

Holovko, V. (red.). (2003). *Voienno-promyslovyi kompleks. Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Military-industrial complex. Encyclopedia of the History of Ukraine]. (T. 1: A-V). Kyiv: Naukova dumka, 688 s. [in Ukrainian].

Horbulin, V. & Shekhovtsov, V. (2013). Stvorennia DK “Ukroboronprom” yak pochatok diieivoho yadra OPK [Creation of state conglomerate “Ukroboronprom” as the beginning of an effective core of the defense industry]. *Nauka i oborona*. № 3, s. 27– 31. [in Ukrainian].

Kam’ianetska, O. (2015). Stan ta perspektyvy rozvytku oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy v systemi formuvannia natsionalnogo suverenitetu [State and prospects of development of the defense-industrial complex of Ukraine in the system of formation of national sovereignty]. *Visnyk Donetskoho natsionalnogo universytetu: Seriya “Ekonomikaipravo”*. Vol. 1, s. 143– 148. [in Ukrainian].

Knyzhnyk, K. & Holiuk, V. (2021). Kliuchovi faktory zabezpechennia konkurentospromozhnoho promysloвого комплексу Ukrainy [Key factors of ensuring a competitive industrial complex of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia*. Kyiv: FMM NTUU “KPI im. Ihoria Sikorskoho”. Vol. 15. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/225924> [Accessed: 21.06.2021]. [in Ukrainian].

Kuznietsov, D. (2021). RNBO zatverdyla stratehiiu rozvytku oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy [The National Security and Defense Council approved a strategy for the development of Ukraine’s defense industry]. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/snbo-utverdil-strategiyu-razvitiya-oboronno-1624029852.html> [Accessed: 19.06.2021]. [in Ukrainian].

Kulytskyi, S. (2018). Suchasnyi etap rozvytku oboronno-promysloвого комплексу i vyrobnytstva produktii podviinoho pryznachennia v Ukraini [The current stage of development of production of products of a special nature in Ukraine].

of the defense-industrial complex and the production of dual-use products in Ukraine]. *Ukraina: podii, fakty, komentari*. № 5, s. 54–69. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr5.pdf> [Accessed: 17.06.2021]. [in Ukrainian].

Mitrofanov, A. (2019). *Voенно-promyshlennyi kompleks Ukrainy: sostoyanie i perspektivy* [Military-industrial complex of Ukraine: state and prospects]. URL: <https://topwar.ru/154360-voенно-promyshlennyj-kompleks-ukrainy-sostojanie-i-perspektivy.html> [Accessed: 17.06.2021]. [in Russian].

Momot, T. & Avanesova, N. (2015). *Kliuchovi zahrozy zabezpechennia ekonomichni i bezpetsi oboronnoi promyslovosti Ukrainy* [Key threats to ensuring the economic security of Ukraine's defense industry]. *Visnyk NTU "KhPI"*. № 59 (1168), s. 138–143. [in Ukrainian].

Otsabryk, I. (2018). *Oboronno-promyslovyi kompleks Ukrainy v umovakh ekonomiky postindustrialnogo suspilstva* [Defense-industrial complex of Ukraine in the economy of post-industrial society]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. Vol. 1, s. 254–259. [in Ukrainian].

Poltorak, S. (2017). *Viiskovo-promyslovyikompleks: poniattia, sutnist i rol derzhavy v upravlinni nym* [Military-industrial complex: the concept, essence and role of the state in its management]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 7, s. 85–88. [in Ukrainian].

Potomkina, M. (2018). *Teoretyko-pravovi zasady hospodarskykh pravovidnosyn u sferi oboronnoi promyslovosti Ukrainy. Chastyna persha* [Theoretical and legal principles of economic relations in the field of defense industry of Ukraine. Part one]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 2, s. 58–62. [in Ukrainian].

Pro zakhody shchodo pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainyvid 28.12.2010 № 1245 [On measures to increase the efficiency of the defense-industrial complex of Ukraine: Decree of the President of Ukraine of 28.12.2010 № 1245]. URL: zakon1.rada.gov.ua [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Pro zvychni zbroini syly v Yevropi: Dohovir vid 19 lystopada 1990 roku (ratyf. Postanovoiu VR Ukrainy vid 01.07.1992 r. № 2526-XII. Data onovlennia: 19.11.1999 r.) [On Conventional Armed Forces in Europe: Treaty of November 19, 1990 (ratified by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of July 1, 1992 № 2526-XII. Date of renewal: November 19, 1999)]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. (zi zminamy) № 2469-VIII [On National Security of Ukraine: Law of Ukraine of June 21, 2018 (as amended) № 2469-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-VIII#Text> [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 r. № 964-IV [On the Fundamentals of National Security of Ukraine: Law of Ukraine of June 19, 2003 № 964-IV]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Pro stvorennia Ahentstva z pytan oboronno-promyslovoho kompleksu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 serpnia 2008 r. № 793 [On the establishment of the Agency for Defense-Industrial Complex: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 27, 2008 № 793].

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/793-2008-%D0%BF#Text> [Accessed: 08.06.2021]. [in Ukrainian].

Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainyvid 14 veresnia 2020 roku (vvedeno v diiu Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020) [On the National Security Strategy of Ukraine: Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 (enacted by the Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392/2020)]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [Accessed: 19.06.2021]. [in Ukrainian].

Reforma oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy — Ukroboronprom. (2021). [Reform of the defense-industrial complex of Ukraine — Ukroboronprom]. URL: <https://ussi.org.ua/video/reforma-oboronno-promyslovogo-kompleksu-ukrayiny-ukroboronprom/> [Accessed: 19.06.2021]. [in Ukrainian].

Sazonets, O. & Zakharova, D. (2016). Rozvytok oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy: osnovnir zvyky ta perspektyvy [Development of the defense-industrial complex of Ukraine: main risks and prospects]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnohohospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Serii: Ekonomika*. Vol. 1 (73), s. 94– 100. [in Ukrainian].

Salnikova, O. (2014). Rol oboronno-promysloвого комплексу v systemi natsionalnoi bezpeky [The role of the defense-industrial complex in the national security system]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=706> [Accessed: 14.06.2021]. [in Ukrainian].

Khmara, O. (2017). Stan konkurentozdatnosti oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [The state of competitiveness of the defense-industrial complex of Ukraine in the conditions of globalization]. *Mizhnarodni vidnosyny. Serii: Ekonomichni nauky*. № 10. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3341/3019 [Accessed: 15.06.2021]. [in Ukrainian].

Chepkov, I. (2015). Kliuchovi problemy u sferi reformuvannia oboronno-promysloвого комплексу Ukrainy [Key problems in the field of reforming the defense-industrial complex of Ukraine]. URL: <https://cacds.org.ua/?p=2065> [Accessed: 23.06.2021]. [in Ukrainian].

Yasnyk 23. Vstup do NATO reanimuie viiskovo-promyslovyi kompleks Ukrainy. (2006). [Joining the NATO revives the military-industrial complex of Ukraine]. URL: <https://dif.org.ua/article/yasnik-23-vstup-do-nato-reanimue-viiskovo-promisloviy-kompleks-ukraini> [Accessed: 17.06.2021]. [in Ukrainian].

Olesia Kutska

*Doctor of Historical Sciences, Associate Professor
Professor of the Tactics Department,*

*Hetman Petro Sahaidachnyi National Army
Academy*

(Lviv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5595-2995>

FUNCTIONING OF THE DEFENSE-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE IN 1991–2021

The article analyzes the functioning of the defense-industrial complex (DIC) of Ukraine over thirty years of its independence on the basis of publications of analysts, experts, military specialists and journalists and proposes the author's periodization of the history of its existence. The beginning of the first one dates back to 1991, which was the stage of laying the foundations of self-government. At that time, our state owned a third of the military production capacity that it had left after the collapse of the USSR, and which it sold in accordance with international agreements on the limitation of armaments and military equipment. In this situation, the threat to the domestic defense industry was created, as a significant part of its enterprises was reduced and privatized. The second period of activity of the Ukrainian defense industry begins in 2000 and is characterized by the first positive signs of change. And although at that time our state had backward technological and production capacities and there was an outflow of highly qualified personnel, there were attempts to carry out reforms in the military sector in order to revive the defense industry. However, they manifested themselves only in the modernization of existing models of weapons and military equipment. The third stage in the history of the Ukrainian defense industry began in 2014, which is the time of the beginning of the Russian aggression against Ukraine. It is distinguished by the implementation of projects to restructure defense enterprises to bring their technological and production capabilities to the modern level, ensure the competitiveness of products and services, as well as increase the country's export potential. However, the capabilities of our state in providing the army were significantly reduced by the damage caused by the Russian Federation illegally seizing state property of Ukraine in the Crimea and inflicting military damage to enterprises in the Donbas. Thus, the conducted historical retrospective reveals the processes that took place in the military-industrial sector, problematic issues and ways to resolve them.

Key words: *defense-industrial complex, armament and military equipment, military production.*